

M. Luther:
Liden Catechismus,
Lübeck 1600.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 1099 8°

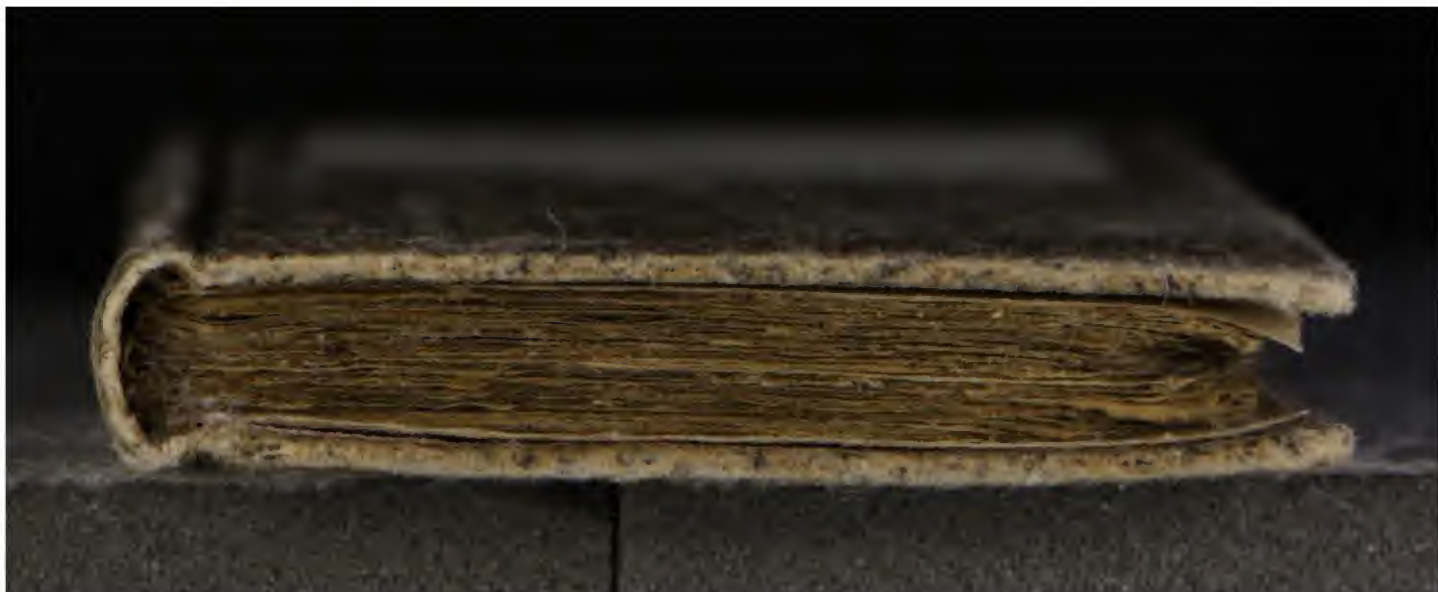

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 1099 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 1099 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 1099 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 1099 8°

3-394

BOX

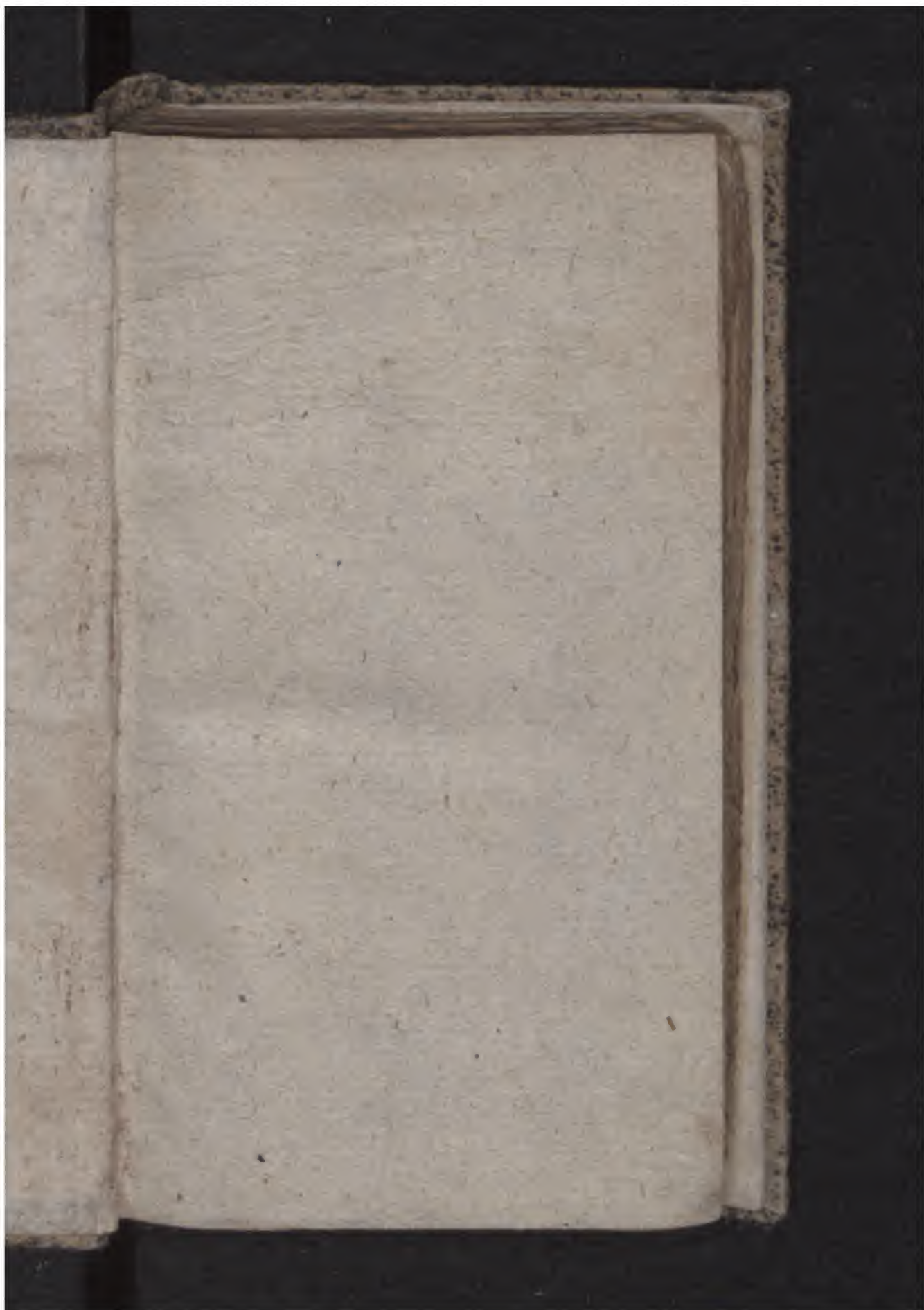

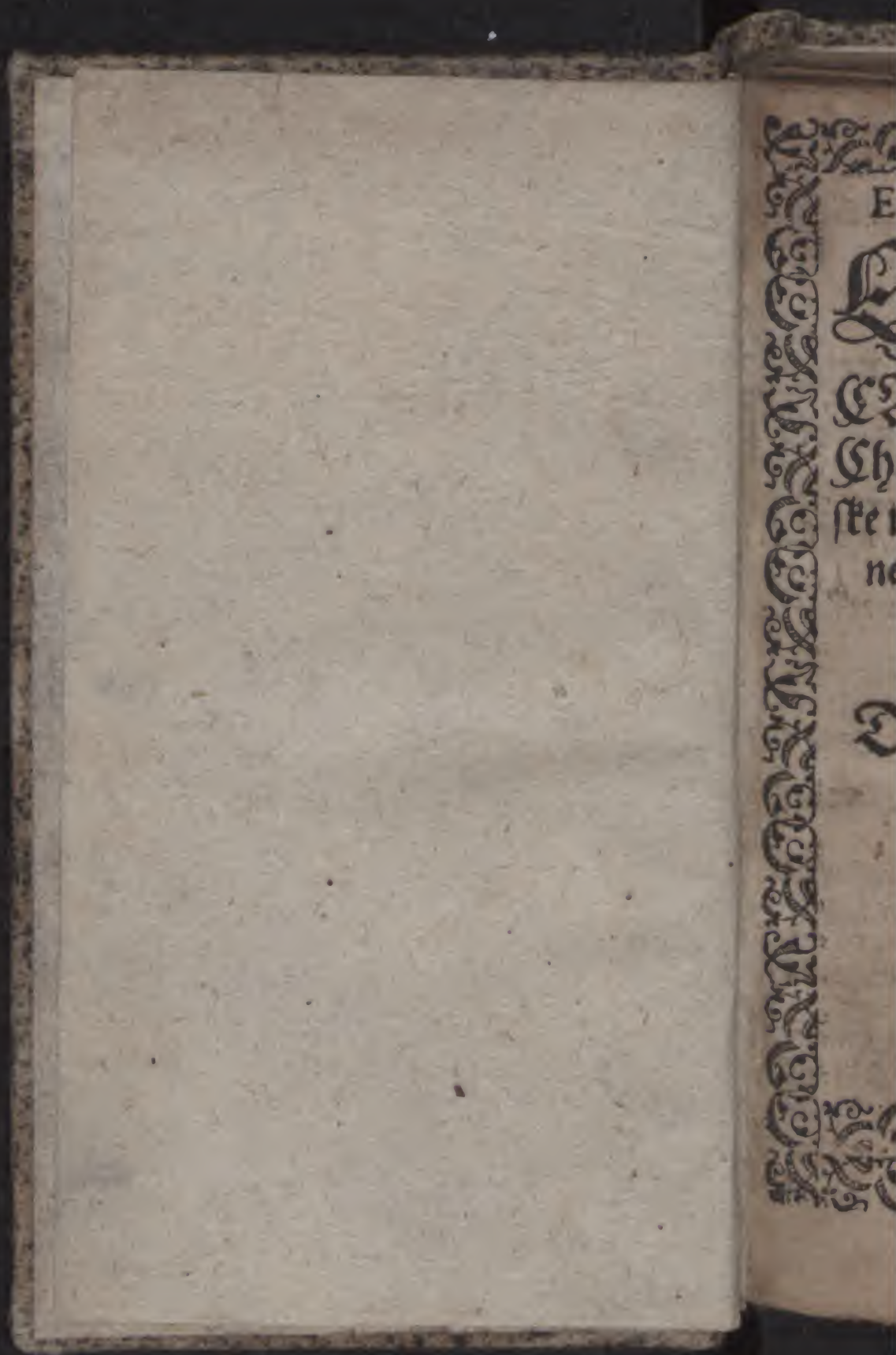
LN 1099

M

ENCHIRIDION

En Liden

Altechismus / eller
Christelig Lærdom / aant-
ste nyttelig for alle Sog-
neprester oc Predickere /
Desaa for Børn oc
yngt Folk.

D. Mart. Luth.

M. DC.

1962. H. 204

Alle disse effterscreffne
Stykke oc Artickel findis
vdi denne Bog.

Al Ti Guds Bud met en Vdleg-
gelse, Vor Christelige Tro vde-
lagt.

Vor Herria Bøn/ Sader vor.

Om Daabens Sacramente/met sin
Vdleggelse.

Om Alterens Sacramente/vor Hers-
tis Jesu Christi legeme oc Blod.

En Vndervisning/hvorledis vnge-
solt oc Børn/skulle haaffue dennem Mor-
gen oc Aften / naar de opstaa oc gaa til
Sengs.

It skønt Benedicite oc Grattias aff
den hellige Scrifte.

Hvorledis Bisper/ Sogneprester oc
predicere skulle staa deris Embede faare.

Snad Menigheden oc Almuen ere
Bisperne/Sognepresterne oc predikerne
skyldige.

Om Herrer/Konger oc alle dennem
som haaffuer Befalning offuer Verdsuge
Regimente.

Snad

skyldige.

der / som
forligis

skulle be

oc Arbey
dennem

Tomfein

En
ve skulle

En

de lærer

En

mend/hu

deruifni

scrifte si

End Underfaatte ere Herrerne
skyldige.

Huorledis giffte Mend oc Qvinda
der / som leffue sammen i Eccleskab / skulle
forligis oc omgaes.

Huorledis Forældrene oc Børnene
skulle beuise dennem mod huer andre.

Huorledis Suenne / Dreng / Piger
oc Arbejds Folk skulle holde dennem mod
dennem igien.

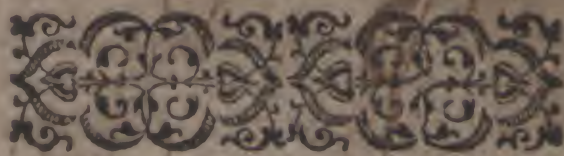
Huorledis vngt Folk / Encker oc
Jomfruer skulle rettelige leffue saar Gud.

En Beslutelse / huorledis alle Christe
ne skulle holde dennem mod huer andre.

En Troloffuelse Bog / vdi huilcken
de læris at vñe Brudfolk paa Danske.

En Døbebog for de enfoldige Prests
mend / huorledis de skulde døbe Børn.

Oc til de sidste / En merckelig Vn-
deruifning / huorledis enfoldige Folk skal
scriffte sig.

A ij

Doct.

Doct. Martinus Luther/
ynster alle tro fromme Sogs
neprestere oc Predickere/ Naade
Barmhiertighed oc Fred i
Jesu Christo vor
Zerre.

En Arme ælendige
Trang oc Nød mand paa Klager/
som ieg nu nylige hassuer forsa
ret (Der ieg oc saa vaar en Visitator)
hassuer nødt oc tvingt mig til at lade dens
ne Catechisimum eller Christelige Lærdom
i saadan en liden stæt enfoldig form vds
gaa.

Hielp Gud/ huldken stor Jammer
ieg saa/ at den menige Mand fandt aldelis
intet aff den Christelige Lærdom/ besyns
derlige paa Landsbiærne/ oc huor wbes
stikkelige oc wduelige gantste mange Sogs
neprester vaare til at lære/ Oc de skulle
dog alle hede Christe/ oc ere døbte/ oc nyde
oc bringe de hellige Sacramentet/ de funde
dog huertken deris Sader Vor/ ey heller
Troen/ ey heller de ti Guds Bud ord/ Men
de leffue hen lige som Sæ oc wstikkelig Tre
stær/ Oc nu Euangelium er kommet/
hassue

hassue de
misbrung

delige su
delige la
eders Li
lycke / i
cramente
dom/ oc
de deris
dord / el
vee eder

som ere
der ieg e
Hiertet
barme e
eder er l
cker (oc
lille Cat
formaa/
saare /
ord/ som

TOR
Ufig v
i huldke
Sader
ere vds
fiags S

thet/ Sogade
baffue de faastelige oc mæstlerlige lært/ at
misbruge al Frihed.

idige
flager/
forfaa
itator)
de dens
ærdom
rim vds
sammer
aldelig
/ besyn
er wbes
ge Sog
de skulle
oc nyde
e Funde
y heller
d/ Men
lig Tre
mmet/
haffue
Oc i Biscoper/huad vil i dog ens
delige suare Christo: at i baffue saa skens
delige ladet Soldet hengaa/ oc icke beuist
eders Embede it øyeblik/ der i saa al wo
lycke / i tuinge Soldet til en part aff Sa
cramentet / oc til eders Menniskelige lærs
dom/oc skøde dog intet effter/ om de kun
dederis Sader vor/Troen/ de ti Guds bu
dord / eller noget aff Guds ord/ V veef
vee eder til euig tid.

Derfaare kiære Herrer oc Brødre/
som ere Sogneprester oc Predicanter/bes
der ieg eder for Guds skyld/ at i ville aff
hiertet vare paa eders Embede/oc fors
barne eder offuer det arme Sold/ Som
eder er befalet / oc hielper off at lære Sol
det (oc besynderlige Ungdommen) denne
lille Catechismum/Oc huem der icke bedre
formaa/tage sig denne Taffle eller Form
saare / oc den vdeyde for Soldet/ ord sta
ord/som her effter staar.

FOR det første Skal Prediketen tage
sig vare for atskillig Tert oc Form/
i huilken de Ti Guds budor / Troen/
Sader Vor / oc de hellige Sacramente
ere vdsatte / Men Skal tage for sig ic
sags Form / oc der ved bliffue/Oc altid
A ij driffue

driffue den samme / det ene Aar som det
andet/ Thi det vnge oc wforstandige
Soldt / maa mand ale lære met it slags
Text oc en Form/ Ellers vorde de aldelis
vilde/ oc kunde intet begribe/ naar mand i
dag saa/ oc effter it Aar anderledis vil læ
re / lige som mand vilde det forbedre/ oc
bliffuer dog der met spilt baade møde oc
arbejde.

Dette haffue vore tiere Forfædre
vel fornommet / i det/ at de altid haffue
brugit Sader vor/ Troen/ de ti Guds bus
dord/ ved en maade/ Derfaare skulle wi
oc saa lære vnge oc enfaaldige Soldt / saa
danne Stycke / at wi icke foruandle en
Staffuelse / eller holde dennem faare oc
regne op / anderledis it Aar end it andet/
Derfaare maa du vduelie dig en Form
hvilken du vilt/ oc bliff der ved altid.

Men naar nu Predickter faar de
Lærde oc Forstandige / da maat du beuise
din Aanst/ oc giffue disse Stycker faare
saa herlige/ oc saa mesterlige som du kane.
Men haff det vnge Soldt / skalt du bruge
en enig Maade oc form / oc lære dennem
for det aller første disse Stycke/ Som er
de **T I G U D S** Budord / **T R O E N /**
S A D E R Vor/ etc. Her effter
Texten

Texten
lære effter

disse St
suerie C
skulle ic
ey heller
Christen
den Che
fis hiem
til Dief
Soraeldi
necte de
dennem
danne h
ue vdaft

ge til T
ue dem
oc wret
nære de
Sordi h
hannem
ten/ som
ler hand
erte.

Terlen ord fra ord / at de kunde det saa
læse effter / oc lære vden at.

Men dennem som icke vile lære
disse Stycke / den skal mand sige at de for
suerie Christus / oc ere icke Christne / oc
skulle icke stædis at gaa til Sacramentet /
ey heller at holde noget Børn til Daab oc
Christendom / eller bruge noget Stycke aff
den Christne Frihed / men stæt skulle forvis
fis hiem til Passuen / oc hans Official / siden
til Dieffuelen self. Der til met skulle oc
Sorældrene oc Husfaderne forbinde oc
necte dennem at æde oc dricke / oc giffue
dennem tilkiende / at øffrigheden vil saas
danne haardnackede Menister lade driffe
ue vdaß Landet.

Thi endog mand fand ingen fulne
ge til Troen / dog skal mand holde oc driffe
ue dem / der hen / at de kunde vide hvad ret
oc wret er / oc huorlunde de skulle leffue oc
nære denem / hoss dennem som de bo hoss /
Sordi huo som vil bo oc bygge i en Stad /
hannem bør at vide oc holde Stats ræts
ten / som hand vil nyde oc bruge / hvad hel
ler hand troer / eller er en Skalck i sit Hie
erte.

A iij

For

Før det Andet / Naar de vel kunde Tere
Tien / saa skulle de lære denem oc saa den
rette Forstand oc Vdtydning / at de kunde
vide hvad det er sagt / oc tag atter igien
for dig denne Taffle eller en anden faare
enfoldig Form / huilken du vilt / oc bliff
der hof / oc foruend det icke met en Staffa
uelse / lige som tilforr er sagt om Terten /
Oc tag dig der tyd oc stund til. Thi det er
icke behoff / at du drager alle Stycker faare
paa en tid / men ic Stycke effter det første
Budord / da tag det andet for dig / oc saa
freim at / Ellers om du vilt hasteligt offuer
faare dennem / saa beholde de icke it aff
dennem.

Før det Tredie / Naar du haffuer nu
lært dennem saadan en liden faare Cas
schismum / saa tag dig oc saa den store Cas
schismum faare / oc giff dennem videre
Forstand / der kand du bedre vdyde huert
Budord / huert Bøn / oc huert Stycke fers
dels for sig / met deris mangfaldige Giers
minger / Tytte / Fromme / Fare oc Skæde /
lige som du finder for dig mange Bøger /
som ere der om gjorde.

Oc besynderlige skal du vdyde
det Budord / som mest er behoff hof die
Gold. Exemplum. Det sinende Budord
ein

Om Sty
vdyde
nem for
for tien
er mest
neri.

lære oc
nige Al
stille /
etc. C
sen ma
haffuer
eller oc
imod di
skal di
Offrig
vel / oc
det me
plicitig
Synd
Kuldfal
deligt
argille
forred
grusell
hielp
prester
WV

om Skyld oc Tiuffueri Skalt du haardelige
vdyde for Landuercks Soldt / oc for den
nem som Kjøpsla / Ja oc saa for Bønder oc
for tieniste Soldt / Thi haff saadant Soldt
er mest allehaande Wroskab de Tiuffu
neri.

Item / Det fierde Budord skalt du
lære oc predicke for Børn / oc for den me
nige Almue / at de ville lade dennem finde
stille / tro / hørige / lydige / oc fredselige /
etc. Oc her maatt du indføre aff Scriff
ten mange Exemple / huorlunde GUD
haffuer straffet saadanne Offuertrædere /
eller oc velsignet dennem / som icke gjorde
imod disse Budord. Item / Besynder lige
skalt du vdyde det Fierde Budord for
Offrighed / oc Forældrene / at de regere sig
vel / oc holde deris Børn til Schole / Oc
det met bevisning aff Scrifften / at de ere
plictige det at gøre / oc hielden forbandet
Synd det er / om de det icke gøre / De om
fuldkaste oc ødelegge der met baade Aars
delige oc Verdslige Regiment / lige som de
argiste Guds oc Menniskens fiender oc
forrædere / Oc leg dennem der vel vd / huor
gruselig stor Skade at de gøre / om de icke
hielp oc holde Børn til at vord Sognes
prester / Predicanter / Scriffuere / etc. Ne
GUD vil snart lige der for straffe den
nem /

nem/ Thi det er her behoff/ at predicke.
Forældrene oc øffrigheden/ synde nu saa
suarlige der i/ at der er icke aff at sige Dieff
uelen haaffuer noget græselige i sinde der
mer.

For det sidste / Effterdt at Passuens Tis
Tranni er nu nederlagt / da vilde de icke
lenger gaa til Sacrament/ Men det fors
acte/ Her er atter behoff at vdy/dog med
denne bested/wi skulle ingen mand tvinge
til Troen/eller til Sacramentet/ Ey hels
ler noget Bud/til eller sted der til besticke.
Men saa skulle Wi predicke / at de ville
selfue/ vden vort Bud oc befalning tenge
dennem der til / oc tvinge Sognepresten
til at recte dennem Sacramentet/ Huilcket
mand kano giøre naar mand saa sige: Huo
icke begerer Sacramentet/det mindste iij.
eller iij. gange om Aaret/da er det at bes
sorge/at hand foracter Sacramentet/ oc er
icke ic Christer Menneffe/ lige som den er
icke en Christen/ der icke troer eller hører
Guds hellige Ord oc Euangelium. Chris
tus sagde icke: Det lader eller det foracter
men dette giører saa ofte som i dricke/etc.

Hand vil sandelige/at det skal giør
tis/oc icke lades eller foractis. Dette
Aaret/ siger hand.

mentet
tet at si
len/ V
hand tr
hand li
ørnene.

etd beh
rige /
Thi de
saa meg
gaat/ d
tet/ me
onde oc
heller l
hannen
mer vel
self oc
hannen

re her
Men v
Nød o
hellige
vel self
Sacra
saa laa

Men huo icke meget aeter Sacra-
mentet / det er ic Tegn/ at hand veed in-
tet at sige aff Synden / Legemet/ Dieffnes-
len/ Verden/ Døden oc Hellsfuede/ det er/
hand troer intet saadan at vere til endog
hand ligger nedfuncken der i/ op til baade
Ørnene/ oc hører daabelt Dieffuelen til.

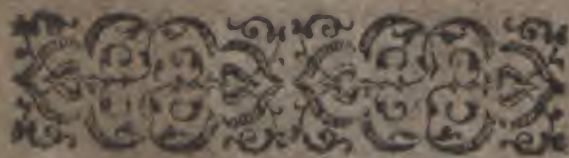
Tuert om igien/ saa haaffuer hand
et behoff Naade/ Liff/ Paradis/ Himme-
rige / Christum/ GvD/ eller noget gaat/
Thi der som hand troede/ at hand haaffoe
saa meget ont/ oc haaffde behoff saa meget
gaat/ da foractedde hand icke Sacramen-
tet/ met huilcket hand kunde vndnige det
onde oc saa det gode / Mand haaffde icke
heller behoff met noget Bud/ at tvinge
hannem til Sacramentet/ men hand kom
mer vel selffløbende der til / oc tvinge sig
selff oc nødde dig til / at du maatt giffue
hannem Sacramentet.

Derfaare skalt du intet Bud giffue
re her aff/ som Passuen giort haaffuer/
Men vdeyde vel det Gaffu oc Skæde/
Nød oc Fromme / Fryet oc Fare i det
hellige Sacramente / saa komme de
vel selff/ oc tvinge dig til at giffue dem
Sacramentet. Komme de icke /
saa laad dennem fare / oc sig dem /

at de høre Dieffuelen til/ i det at de kunde
icke acte deris stor Nød/ Ly heller Guds
naadige Hielp oc Trøst/ Men det som du
dette icke vdyder/ eller du gjør it Bud der
om/ saa er det din Skyld/ at de foracte Sa-
cramentet. Him skuldi de icke bliffue lade
oc fule/ der som du soffuer oc tier stille?
Derfaare haff act der paa/ tiere Sognes
prest oc Predickere.

Vort Embede er nu bleffuet lange
en anden ting/ end det vaar vdi Passues
dømmet/ Det er nu en aluerlig oc nyttelig
ting/ Derfaare haffuer det oc større møde
oc arbeyde/ fare oc fristelse paa sig/ oc der
til met en liden løn oc tack her vdi Vera-
den. Men Christus vil selff vere vor løn/
om vi arbeyde trolige. Der til hielppe oss
alle Naadens Gader / Hannem skee
loff oc tack til euig tid/ ved JE-
sum Christum vor
Herre.

De

B
Budi
fade

De ti Guds
Budord / Som en Hush
fader sine Tiunde enfaals
delige vnderuise oc
lære skal.

De

A viij

Den

Denne Figur staar/
Vdi Mosi anden Bog
i det xxij. Cap-
ittel.

din G
haffu
for m

G Vd

Det

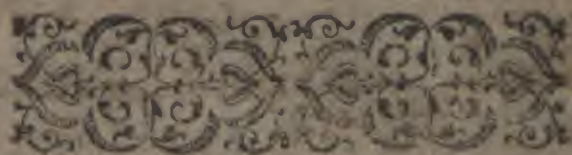

Det Første Bud.

Jeg er **HERREN**
din **GUD**/ Du skalt icke
haffue fremmede Guder
for mig.

Hvad er det? **Svar.**

Vi skulle frygte oc elske
GUD/ offner alle ting/ De oss
alene paa hammen
forlade.

Denne Figur staar /

Leuitici i det xxiij.
Capittel.

D::

HES
Naff

G20
lige M
re Tre
følge
sam
p

r/
Det Andet Bud.

Du skalt icke tage
HERRens din GUDS
Naffn forfengelige.

Hvad er det? Svar.

Vi skulle frygte oc elske
GUD/ at wi icke ved hans Hells
lige Naffn bande/ suerge/ gior
re Traa'dem/ liuffne eller bes
sulge / Men vdi all vor Nød/
samme Guds hellige Naffn
paakald//tilbede/ loffe
ue oc tacke.

Den

Di

Denne Figur staar/

Genesis i det ix
Capittel.

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or a note, located below the illustration.

Det

2

Fader
du m
Jord

God
Forst
fort
tjen

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or a note, located on the right page.

Det Fierde Bud.

Du skalt hedre din
Fader oc din Moder / at
du maat lenge leffue paa
Jorden.

Hvad er det? Svar.

Vi skulle fructe oc elske
Gud / At vi vore Forældre oc
Forstandere icke foracte eller
fortørne / Men denem ære /
tjene / lyde / elske oc i var
dighed at hols

Det

Denne

Denne Figur staar/

Genesis i det iiii.
Capittel,

Det

Det Femte Bud.

Du skalt icke sla ihjel.

Hvad er det? Suar.

Vi skulle frygte oc elste
GUD/ at wi vor Næste ingen
Skade eller tvret giøre/paa hans
Egens vegne / Men hannem
hielpe oc besterne vdi al
Liffs nødtørffige
hed.

Det

Den

Denne Figur staar /

ij. Samuelis i det
xj. Capittel.

Hoe

Gud,
ge

De

Det Siette Bud.

Du skalt icke bedrissue
Hoer.

Hvad er det? Svar.

Vi skulle frygte oc elste
Gud / At wi leffue kyske oc tuctis
ge i Ord oc Gierninger /
at huer elsker oc ærer
sin Ecte Hø
ftru.

Det

W

Dina

Denne Figur staar /

Josue i det vij.
Capittel.

Det

Om
stis
ham
til me
Ha

Det Siuende Bud.

Du skalt icke Stiele.

Huader det? Svar.

Wi skulle frygte oc elste
Gud / At wi icke tage vor Næ-
stis Gods eller Penninge fra
hannem / ey eller snige oss det
til med falske Vare / eller nogen
Handel / Men heller hans
Gods oc Næring for-
dre oc bester
me.

B ij Den

Det

Denne Figur staar/
Danielis i det xiii.
Capittel.

Det

e/
Det ottende Bud.

Du skalt icke bære falske Vidnesbyrd imod din Næste.

Hvad er det? Suar.

Bi skulle frygte og elske Gud/ At wi vor Næste icke falskelige beliuue/ forraade/ bagtale/ bernycte/ Men hannem vndskyld de og Marsage/ Tale hannem gaar paa/ og vende all ting til det beste.

B iij

Den

Det

Denne Figur staar/

Genesis i det xxx.
Capittel.

Det

din

GD
legge
ue ell
met
noge
v

/

Det Niende Bud.

Du skalt icke begere
din Næstis Hus.

Hvad er det
Svar.

Vi skulle frygte oc elske
Gud/Alt wi icke met nogen list
legge off effter vor Næstis Urff-
ue eller Hus/ oc drage det til off
met it sken/ som siunis at haffue
nogen ræt met sig/ Men heller
vere hannem behielpelig
oc tiensctelig at
hand maatte
det behol-

de.

B iij

Den

Det

Denne Figur staar/
Genesis i det xxxix.
Capittel.

Det

din
end
ler
hør

2
Ut
Hus
ham
de
raad
bliff
deel

Det Tiende Bud.

Du skalt icke begere
din Næstis Hustru/ Su-
end/ Pige/ Dre / Afsen/ el-
ler noget som hannem til
hør.

Hvad er det? Svar.

Vi skulle frygte oc elste Gud/
At wi vor Næste hans Hustru/
Hussinde oc Tiunde eller Sø/
hannem ey aff forraske/ afftren-
de eller foruende / Men heller
raade oc tilholde dennem / at
bliffue hos hannem oc giøre den
deel dennem bør at giøre.

B v

Hvad

Hvad siger nu Guds Om alle disse
Budord? Svar.

Saa siger hand/ Exod. xx.

Jeg er Herren din Gud/
en nidfiar Guds / som hiemso-
ger Fædernes Misgierninger
paa Børnene / indtil det tredie
oc fierde Led / paa dem som ha-
de mi. Oc ieg gjør Mistund-
hed / met mange Tusinde som
mig elste oc holde mine Bud.

Hvad er det? Svar.

Gud hand truer at ville straffe
alle dem som disse Bud offuertræde
oc forfrenke / Derfaar skulle wi
fenge for hans Trede / oc icke giør
re imod saadanne Budord. Her
hoff

hoff
gaat/
ord h
elste
hans

Tre
st

De

hoss loffuer hand oc saa Naade oc ale
gaat/alle den som saadanne Buds
ord holde. Derfor skulde wi hannem
elste oc betro / oc gierne giorre effter
hans Befalning.

Den hellige
Tro/ som en Husfader
skal vnderuise sine Tiinde
enfaaldige/ oc dennem
den lære.

Den første Artickel
Om vor Skabelse.

Jeg troer paa Gud Fader
Almægtige/ Himmels
oc Jordens Skabere.

B vj

Den

Denne Figur staar/
Genesis i.

Hvad er det? Suar.

Jeg troer at Gud haaffuer skabt
mig oc alle Creatur/ haaffuer giffuet
mig

mig
Leder
endnu
der oc
Gaar
oc alle
lige m
Nær
mer o
rer/
derlig
Bar
Fort
et
nem

2/
mig Liff oc Siæl / Syen / Værn oc alle
Ledemod / Fornufft oc alle Sind / oc
endnu ved mact holder / der til Klæ-
der oc Sko / Mad oc Dricke / Hus oc
Gaard / Høstru oc Børn / Jord / Fæ
oc alt Guds / forsørger riglige oc dag
lige med alle dette liffuis nødtørfft oc
Næring / Mod all Farlighed besters
mer oc for alt ont / beskytter oc beva-
rer / Oc det altsammen aff idel Fas-
derlig / Guddommelig Godhed oc
Barmhiertighed / foruden all min
Fortieniste oc Værdskyld / for huil-
cket altsammen ieg er skyldig han-
nem at tacke oc loffue / oc der for han-
nem at tiene oc lydig at ves-
re / Det er visseliche
sant.

Bu

De

Stabe
giffuet
mig

Den anden Artickel.

Om vor Gienløs
ning.

Denne Figur staar/
Matth. xxvij.

De

hang
RE/
hellig
Mari
lato/
graffi
de/tre
de/
hoff
hoyre
igien
Leffu

sand
ren /

1. De paa Jesum Christum/
hans eneste Søn vor HERR
RE/som er vndfangen aff den
hellig Åland/ Fød aff Jomfru
Maria/Pint vnder Pontio Pi-
lato/ Kaarsfest/ Død oc Bes-
graffuet/Neder foer til Hellsues-
de/tredie dag opstod fra de Dø-
de/ Opfoer til Himmels/sider
hoss GUD Faders Almægtigis
høire Haand/ Deden er hand-
igien kommendis / at domme
Leffuendis oc Døde.

Hvad er det? Svar.

Jeg troer/at Jesus Christus
sand Gud fødte i Ewighed aff Fader-
ren / oc saa it sandt Menniske fødte

De

aff

aff Jomfru Maria / Hand er min
HERRE / der mig fortabte oc for-
bømte Menniske haffuer igienløst /
Forhuersffuet oc igienuundet mig /
fra alle Synder / fra Døden oc fra
Dieffuelsens vold / icke met Sølf
eller Guld / men met sit hellige Dy-
rebare Blod / oc met sin wskyldige
Pine oc Død / paa det ieg skal vere
hans egen / oc leffue i hans Rige /
vnder hannem tiene i euig Retfæ-
dighed / Wskyldighed oc Salighed /
ligeruis som hand er opstaaen aff
Døde / leffuer oc regnerer
i Euighed / Det er
oc visselige
sant.

Den

Den Tredie Artickel/
Om vor Helliggior
relse.

Denne Figur staar/
Victorum ij.

er min
oc for
ienløst/
mig/
n oc fra
Sølf
ge Dy
tyldige
al vere
Rige/
letfers
lighed/
en aff
rer

Den

Teg

Jeg troer paa den hellig
Aand / En hellig Christelig
Kircke / Som er hellige Men-
nisters samfund / Syndernis
forladelse / Legemens opstan-
delse / Oc det eulge Lyff / Amen.

Hvad er det? Svar.

Jeg troer / at ieg icke aff min
egen vornufft / eller krafft / kand tro
paa min HERR Jesum Chri-
stum / eller til hannem komme /
Men den hellig Aand / haffuer fals
det mig / ved det hellige Euangeli-
um / Oplust mig med sine Gaffuer /
Hellig giort mig vdi den rette Tro /
oc siden beholdet / ligeruis som hand
vesaa den menige Christenhed paa
Jorden kalder / forsamler / oplust

sero

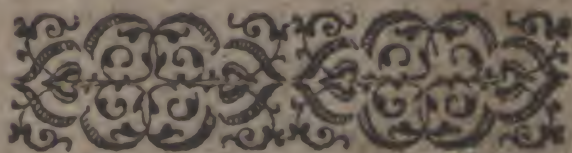
hellig
ristelig
Men
dermis
opstan
men.

aff min
and tro
Chri
omme /
uer fals
angelis
affuer /
te Tro /
m hand
ed paa
/opliu
sero

ser / helliggiør / oc i en sand Tro til
Christum beholder / I huileken
Christenhed / som er den hellige Kir
ke / hand daglige tilgiffuer mig oc
alle tro Christne riglige alle Synder.
Oc paa Dømedag skal opuecke mig
oc alle Døde / oc mig met alle tro

Christne / giffue euige Liff /

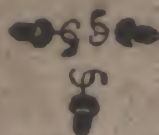
Det er oss visselige
sant.

Fader vor /
som en Husfader sine
Tiunde skal enfaaldelig
vnderuise oc
lære,

Denne Figur staar/
Luce xi.

Fader

i Him

vi skul
te Fad
det wi
sta

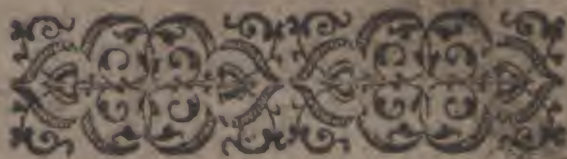

r/
Fader vor du som es
i Himmelen.

Hvad er det ? Svar.

Gud vil der med locke oss/at
wi skulle tro/at hand er vor rets
te Fader/oc wi hans Børn/paa
det wi trøstelige/oc med all Tro
skab hamnem bede skulle/
lige som godi Børn
deris fiere
Fader.

Fader

Den

Den Første Bøn.

Denne Figur staar/
Matthei vj.

Hellige

Naffi

H

De

i sig self

bede i den

atte ocsa

H

Nae

reene/oc

Børn de

offiere

de som ib

er leffue

ohellige

Der

Helligt worde dit
Naffn.

Huad er det? Suar.

Det er vel vift / at Guds Naffn
i sig selff er allerede helligt / Men wi
bede i denne Bøn / at det haff oss mas
atte ocsaa helligt worde.

Huorlunde fceer det?

Suar.

Naar Guds Ord lærer parr oc
reent / oc wi ocsaa hellig som Guds
Børn der effter leffue / Der til hielp
off fiere Himmelfte Fader. Men
de fom iblant off anderledis lære el
er leffue / end effter Guds ord / de
hellige ibland off Guds Naffn /
Derfor befterme off ocsaa
Himmelfte Fa
der.

Den

Den anden Bøn.

Denne Figur staar/
Actorum is.

Den
vden v
det ma
Naa
uer off
gior de
tro C
de

De

1.
Tilkomme dit Rige.

Swad er det? Swar.

Guds Rige komme vel selff / alt
vden vor Bøn / Men wi bede her / at
det maatte oc komme til oss.

Sworlunde skeer det?
Swar.

Naar vor Himmelske Fader giff
ver oss sin hellig Aand / huilken det
gior det ved sin Naade / at wi kunde
tro Guds hellige Ord / oc leffue
der effter / her timelige /
oc der euindelige.

De

&

Den

Den tredie Bon.

Denne Figur staar/
Matth. xxvj.

Vorde

paa
i H

ge villi
Mem
maati

N
drer a
ville
gis/o
me (se
de vor
sker
D
d

Vorde din Vilie saa
paa Gorden/som hand er
i Himmelen.

Hvad er det? Suar.

Guds Guddommelige oc naadige
vilie skeer vel foruden vor Bøn/
Wenn wi bede i denne Bøn/at den
maatte oc saa skee i oss.

Huorlunde skeer det?

Suar.

Naar Gud sønderbryder oc hin-
drer alle onde raad oc vilie/som icke
ville lade hans Naamn hosi off hellis-
gis/oc icke lade hans Rige fremkom-
me (som er Dieffuelens/Verdens/
oc vort Legems vilie) Oc hand styre
cker oc stadelige holder oss i sine
Ord oc i Troen indtil Døden/
Det er hans gode oc Barm-
hiertige vilie.

E ij

Den

Vorde

Den Fierde Bon/

Denne Figur staar/
Johannis vj.

Giff

G

Me
uden
han
wi n
ge
G
tack
gierr

D
til lif
hoff
Klæd
Fæ
nequ
ge F
gud o
Luce
gode
dane.

Giff offi dag vort daglige brød.

Swad er det? Swar.

Gud giffuer end oc vel alle onde
Menniste deris daglige Brød/for-
uden vor Bøn: Men wi beder her/at
hand vil giffue oss den verstand/at
wi maatte visselige vide/at det dagli-
ge Brød/wi fødiss aff/giffuis oss aff
GUD/oc wi maatte vere hannem
tacknemmelige for saadanne Bel-
gierninger.

Swad heder da det daglige

Brød? Swar.

Daglige Brød kaldiss alle det/som
til liffs næring oc nødterffti ghed be-
hoff giørte/Som er Mad/Dricke/
Klæder/Sko/Hus/Gaard/Alger/
Fæ/Penninge/Gode/en from Dans-
nequind/gode lydige børn/oc villis-
ge Foltc/fromme oc tro Herskaff/
gud oc snild Regimente/god oc sund
Luct/Fred/Sundhed/Luct/Ære/
gode Veier/tro Nabor oc andet saa-
dant.

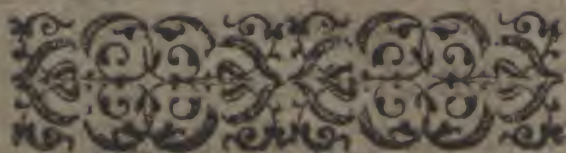
E iij

Den

Den Femte Bøn.

Denne Figur staar/
Matth. xviii.

De

Si
bon

W
der v
icke f
Thi
se w
forti
det
Bar
mege
det er
vil

De forlad oss Vor
Skyld / som wi forlade
vore Skyldener.

Hvad er det? Svar.

Wi bede her / at vor Himmelste Fa-
der vilde icke ansee vore Synder / oc
icke for deris skyld forsage vor Bøn /
Thi wi ere icke værdet det aller mindes-
te wi bede om / oc haffue en heller det
fortient / men at hand vil giffue oss
det alsammen aff sin Naade oc
Barmhiertighed / Thi wi daglige
meget synde / oc fortient intet an-
det end idel Straff oc Plage: Saa
ville wi oc gierne forlade igien
aff hierttet / oc giøre vel mod
dem / som haffue syn-
det imod oss.

De

G iii

Den

Den Giette Bon.

Denne Figur staar/
Matth. iij.

Fri

gen/
vilde
at T
eget
ge/oc
haal
oc

De

1. **De leed off ickē vdi
Fristelse.**

Hvad er det? Svar.

**Sandelige Gud frister in-
gen/ Men hui bede her/ at Gud
vilde off foruare oc opholde/ saa
at Dieffuelen/ Verden/ oc vort
eggetegeme/ skulle off ickē bedra-
ge/ oc forføre vdi Vantro/ Miss-
haab/ oc andre store Skendset
oc Laster/ De der som wi
vorde end der met fors-
øget/ at wi dog en-
delige kunde vinde
oc Sener bes-
holde.**

E v

Den

Den Siuende Bon.

Denne Figur staar/
Matth. xv.

Men frels oss fra ont.
Huad er det? Euar.

Den

en S
der v
Liff
sidst
it sal
tage
i Hir

Ben
behag
hand
bede
vor

visseli

n.
I denne Bøn bede vi lige som i
en Summa/ at vor Himmelske Fa-
der vil fry oss fra alt ont/ baade til
Liff oc Siel/ geds oc Åre/ oc paa det
sidste / naar vor tid komer/ sticke oss
it saligt Endelig/ oc met sin Naade/
tage oss fra denne Klendighed/ til sig
i Himmelen.

Amen.

Quad er det? Svar.

At ieg skal visselge vide at disse
Bøner ere min Hymmelste Fader
behagelige oc tackmemmelige / Thi
hand haffuer selff befaler oss saa at
bede/ oc der til loffuet/ hand vil høre
vor Bøn.

Amen/ Amen.

Det er Ja Ja/ Det skal alt saa
visselige stec.

E v f

D m

Om Daa=
bens Sacramente / Oc
huad en Husfader sine Tiuns
de ensfoldige der om vnder
usse oc lære skal.

For

De
Men
Gude
forbu

Hu

til sin
gant
uang
oc de
oc S

For det Første.

**Hvad er Daaben?
Svar.**

Daaben er icke alene slætt Vand/
Men det er Vand forfattet vdi
Guds befaling/oc med Guds Ord
forbundet.

**Hvilcke ere saadanne Guds
Ord? Svar.**

Vor HERRE Jesus sagde
til sine Disciple: Gaar hen i den
gantste Verden/oc predicket E-
uangelium faar alle Creatur/
oc døber dem i Naffn Faders/
oc Sønns/oc hellig Aands.

E vij

For

For

For det andet.

Hvad giffuer Daaben / eller huor
til er hand gaffnlig?
Suar.

Hand giør Synds forladelse/
frier oss fra Døden oc Dreffuelen/
oc giffuer alle dem det euige Liff/
som troer effter dette Guds Ord / oc
Løffis lydelsde.

Hvilcke ere de Guds Ord oc
Løffte? Suar.

Der som vor HERR E Chri-
stus siger / Marci i det sidste Cap.
Huo som troer oc bliffue døbt/
hand skal bliffue salig / Men
huo som icke troer / hand skal
fordømmis.

For

For det Tredie.

huor

Huorlunde kan Vandet giøre
saadanne mechtige ting?
Suar.

adelse/
uelen/
e Liff/
ord/oc

d oc

Chri-
ap.

døbt/
Men
id skal

For

Sandelige Vandet giør det icke/
men Guds ord/som i oc met Vandet
er / oc den Tro som troer saadanne
Guds ord i Vandet / Thi at wd den
Guds ord / er Vandet slæt Vand /
oc ingen Daab / men met Guds ord
er det en Daab. det er it Naadelige
leffuendis Vand / oc en ny Fødsel i
den hellig Aand. som Sancte Pouel
siger til Titum i det tredie Cap.

Formedelt igien fødelssens
Bad / oc den Hellig Aands
formelse / hvilcken hand haffs
uer vdgand det rigtige offuer oss/
formedelt I E S V M Chri-
stum

stun vor Tressere / Paa det at
wi skulle formedelst hans Naad
de vere retfærdige / oc Arffuins
ge til det euige Liff / effter Haab
bet / Det er io visselige sant /

For det Fierde.

Quad betyder da saadan Vanddø
ben? Suar.

Den betyder / at den gamle A
dam i oss / skal ved daglig Penitence /
det er / ved Anger oc Kuelse / druck
ne quellis oc dræbis met alle Synder
oc sine onde Begeringer. De tuert
imod skal det ny Kenniske daglige
opstaa / fremkomme / oc leffue retfæ
delige / oc renlige / saar Guds euin
delige.

Quor

det at
Naa
ffuin
Haa
t/

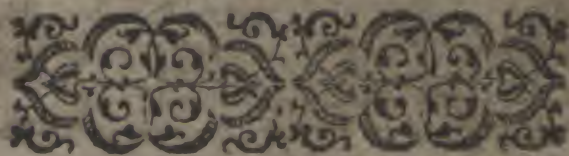
andds

nle A
itenke/
druck
pynder
c tuert
aglige
etfcer
cuin

Nuor

Nuor staar det sereffuer?
Suar.

Sancte Pouel scriffuer til
de Romere/i det siette Capittel.
Wi ere begraffue met Christo
formedelst Daaben i Døden/
paa det/at lige som Christus er
opuect fra de Døde/formedelst
Faderens herlighed / saa
skulle wi ogsaa vandre
vdi it nyt Leffuet.

Nuor

Huorlunde man skal
lare de Enfoldige at
Scriffte.

Huad

skal
it

Huad er Scriftemaal? Suar.

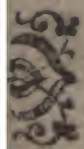
Scriftemaal begriber tu Syn-
te i sig. Det Første / At mand be-
kiender sine Synder.

Det Andet / at mand anammer
Absolution eller Synders forladelse
aff Scriftesfaderen / lige som aff
G D selff / oc hør hannem icke at
tuile / men stadelige Tro / hans Syn-
der ere hannem da oc saa forladne
saar Gud i Himmelen.

Hvilcke Synder skal mand da scrifte? Suar.

Saar Gud skal mand giffue sig
skyldig for alle Synder / oc saa for
den nem som wi icke kiende / som wi
giøre i Fader Vor.

Men

Huad

Men faar Scrifftefaderen skulle
wi bekiende alene de Synder / som
wi vide oc føle i Hiertet.

Huilecke ere de?

See der til din Stat eller Vil
faar / effter de ti Budord / om du eff
en Fader / Moder / Søn / Daatter /
Hosbonde / Hustru / Suend eller Fi
ge / om du hassuer veret whorsom /
wetro / wflytig / vred / wtuctig eller a
uensing / om du hassuer giort noget
Menniske skade / med Ord eller Gi
erninger / om du hassuer staalet / v
ret forsømmelig skodesløss / eller g
ort skade.

Kiere sæt mig faare en faart
Form eller Maade at
Scrifte.

Suar

Suar.

en skulle
der / som

Saa skal du sige til Scrifftefaa
beren:

Kiere værdige Herre / Jeg beder
eder gierne / at i ville høre mit Scriff
temaal / oc sige mig mine Synders
forladelse til / for Guds skyld.

Ja sig frem.

ller Vil
om du es
Daatter /
eller P
vorfom /
g eller a
rt noget
eller G
alet / v
eller G

Jeg arme Synder bekiender
mig faar Gud / skyldig at vere vdi
alle Synder. Besynderlige / bekiens
der ieg faar eder / at ieg er en Suen /
Dige / etc.

kaart
t

Men ieg tien gantste wtrolige
min Husbonde / Thi der oc der haff-
uer ieg icke gjort huad som de mig
befalet haffue / ieg haffuer gjort dem
vrede / oc kommer dem til at bande /
Jeg haffuer veret vorsommelig / oc
ladet skade ske.

Jeg

Suar

Jeg haffuer ofaa veret whouist
vdi Ord oc Gierninger / haffuer gi
ort mig vred met mine ieffnlige / Jeg
haffuer murret imod min Høstru / oc
bandet hende / etc.

Dette altsammen fortryder mig
oc gjør mig ont / oc beder om Naade /
Jeg vil mig bedre.

En Herre / Hofbonde eller
Høstru kand saa sige.

Besønderlige befiender ieg faar
eder / at ieg haffuer icke trolige optue
et mine Børn / Tuunde / Høstru / til
Guds ære / Jeg haffuer bandet oc
gissuet onde Exempel fra mig / med
wtuctige ord oc gierninger / jeg haff
uer gjort min Nabo Skade / bagtale
hañem jeg haffuer saalt for dyrt mi
ne Vare oc haffuer saalt falste oc
gæstte gode vare. Oc huad me
haffuer gjort imod Guds
bud

whouist / bud / oc imod sin Stat oc Bilkad
fuer gi / etc.

Men der som nogen finder sig
icke besuaret met saadanne eller stor
e Synder / Hand skal da icke sørge
eller videre søge effter synd / eller op
dytte selff nogen Synd / oc der met
giøre it Martyrium oc Pine aff
Scrifftemaal / Men optelle en eller
to / de som hand veed: Saa bekiender
ieg besonderligen / at ieg haffuer en
tid bandet / Item en tid haffuer ve
ret whouist i ord / en tid haffuer det
forsommit. De lad det vere nock.
veedst du oc plat ingen (huileket dog
icke vel mueligt er) saa sig oc ingen
besonderlige frem / Men tag Syn
ders forladelse / paa det almindelige
Scrifftemaal / huileket du gjør saar
Gud hos Scriffefaderen.

Der effter skal Scrifftefa
deren sige,

Gud

Gud vere dig naadig / oc styrcke
din Tro / Amen.

Der næst siger hand.

Troer du oc / at min forladelse
er Guds forladelse?

Ja kiere Herre.

Der effter siger hand.

Gee dig lige som du troer / De
ieg aff vor Herrio Jesus Christi be-
salning / forlader dine Synder / I
Naffn Faders / oc Søn / oc hellig A-
ands / Amen.

Gack hen i fred.

Men om nogle haffue større
Besuarelse eller Bedrøffuelser / i de-
ris Samvittighed / oc haffue suare
Priftelser / da veed en Scrifftefader
vel at trøste den med flere Ord / oc
komme dennem ret i Troen igien.

Det skal være for de Enfaldige /
en almindelig Form oc Maade til
at Scrifte.

Om

re
hu

Om Aelte-
rens Sacramente / De
huad en Husfader skal sine
Tiunde der om enfaldelige
vndernise oc lære.

D Huad

Quod et Alterius Sacramentet
Suar.

Det er vor HERRIS Jesu Chris
sti sant Legeme oc Blod / vnder
Brød oc Vin / insæt aff Christo
selff/oss Christne til at æde oc dricke.

Maar saar det scerffuet?
Suar.

Saa scriffue de hellige Euange
listier/ Mattheus/ Marcus/ Lucas/
oc Sanct Pouel.

Vor HERRE JESUS
Christus/ i den Nat/der hand
bleff forraad/ Tog Hand Brø
det / tackede oc brød det/ oc gaff
sine Discipler oc sagde: Tager
dette hen oc æder det/ Det er mit
Legeme / som giffnis for eder/
Det gjører i min Hukommelse.
Lige

ter
u Chris
/ vnder
Hristo
e dricke.
Euange
Lucas/
Iesus
r hand
Brø
oc gaff
Tager
ter mit
eder/
mmelse.
Lige

Lige saa tog hand oc Kal
cken / effter Aftens Maaltid /
tackede / gaff dennem oc sagde:
dricker alle der aff / dette er det
ny Testamentis Kalck vdi mit
Blod / det som bliffuer vdan
det for eder / til Syndernis forla
delse / dette giorer saa effte sem
i dricke / i min Husommelse.

Suad giffuer saa an æden oc dricken
Suck /

Disse ord giffue oss det vel tila
kiende: Som giffuis for eder:
oc: som vdghdis til Syndernis
forladelse.

Det er / at oss giffuis ved saadane
ne ord i Sacramentet Syndernis
forladelse / det euige Liff oc Salig
hed for di der som Syndernis for
ladelse er / der er oc saa det euige Liff
oc Salighed. D ij Huor

Sworlunde fand den legemlige æden
oc dricken giøre saadan mectig
Ting? Svar.

Sandelige at æde oc dricke giør
det ick / men de Ord som der staar:
Som giffuis for eder: oc: som
vdydis til Syndernis forlad
delse. Disse ord ere hos de Le
gemlige æden oc dricken / som Hoff
uetsstycker i Sacramentet. Och
som troer samme Ord / hand haff
uer det som de indeholde / Som er
Syndernis forladelse.

Swor: ananner saadant Sacramente
værdeligt? Svar:

At faste oc legemlige sig der til
berede / er vel en fin vduaartis tuct /
Menn den er ret værdig oc vel be
sticket / som troer disse ord: Som
giffuis for eder: oc: Som vdy
dis til Syndernis Forladelse.
Men

Men
eller t
sticke
De

Hu
sta

ar / st
ge R

Och he

Artid
tulle 2

S

Men huem som icke troer disse Ord/
eller tuiler hand er wuærdig oc wbe-
sticket/ Thi dette Ord (J D R E
D E R) vil haffue idel tro Hierter.

Huorlunde en Husfader
skal lære sine Tiunde at signe
dem om Morgen en oc om
Aftenen.

Om Morgen en naar du opsta-
ar/ skalt du betegne dig met det helli-
ge Kaaressis tegn/ oc si.

I naffu Faders/ oc Søn/
oc hellig Aands/ Amen.

Der effter skalt du læse din Troes
Artickler/ oc Fader Vor/ oc siden denne
lille Bøn.

I Eg tacker dig O fiere
himmelste Fader/ ved din
Elskelige Søn J C Sønn
D iij Chris

Thristum vor Hēre / at du
haffuer mig i denne Na beuar
ret fra all skade oc fare / Oc ieg
beder dig / at du wilt beuare mig
i denne Dag / for Synden oc
alt ont / at mit gantste Leffuet /
oc alle mine Gierninger kunde
teckis dig / Thi ieg befaler mig /
mit Legeme oc Siæl / met alt
andet / huad ieg haffuer / i dine
Hender / Lad din hellige Engel
vere hof mig / at de onde Siens
de skal ingen maect faa met mig /
Amen.

Oc da kant du gaa til dit Arbeis
de oc Gierning met glæde / Oc sunge
da en Psalme eller Loffsang / som er
Ti Bud / eller huad dit sind kand
giffue dig.

Om

du sta
sens t

oc he

Artiel
lille R

S

Son
beuo
teg
mig
som
at du
i den
mig

at du
beuare
Oc ieg
mig
den oc
ffnet/
kunde
mig/
et alt
i dine
Engel
Siens
mig/

Arbeis
funge
om er
fand

Om

Om Affteenen sammeledis/ Skalt
du signe dig met det hellige Kaars-
sens tegn/ oc siage:

I naaffn Faders oc Søn/
oc hellig Vlands/ Amen.

Der efter skalt du læse din Troes
Artickler/ oc Fader vor/ oc siden denne
lille Bøn

I Eg tacker dig O Barm-
hertige Fader/ ved Je-
sum G-Hrystum din kiere
Søn / at du naadelige haffuer
beuaret mig i denne Dag/ Oc:
ieg beder dig / at du wilt forlade
mig alle mine Synder / huor
som ieg haffuer giort swret/ oc
at du wilt Naadelig beuare mig
i denne Nat/ Fordi at ieg befaler
mig / mit Legeme oc min Siel

D iij met

met alt andet huad ieg haffuer
i dine Hender/lad din Hellige
Engel ingensteds vige fra mig/
paa det den onde Siende skal in-
gen mact faa met mig/ Amen.

De da strax kant du gladelige
legge dig til at soffue.

Huorlunde en Husfader
skal lære sine Tiunde at lase Be-
nedicite oc Gratias.

Benedicite.

Børnene eller tieniste Folket
skulle gaa frem til Bordet / oc met
sammen lagde hender oc Tuetighed
saa sige:

Psal. cxxxv.

Alle Dren vecte paa
dig HERRE/oc du giffuer
den

den
D
fylt
B

*
leffu
at du
sorge
delse

S

cke
ana
vor

Li
ocsa
Hen

denne deris Mad i sin tid.
Du oplader din Haand/ oc op-
fylder alt det som leffuer med
* Behagelighed.

Vrydning.

* Behagelighed/ det er/ at alle
leffuendis Creatur saa saa meget at æde/
at de ere lystige oc glæde der offuer/ Thi
sorge oc gerighed forhindrer saa Benedic-
delsen.

Der effter Fader vor / etc.

Oc denne effter følgendeis Bøn.

GHerre Gud Himmelske
Fader / velsigne oss / oc
disse dine Gaffuer / hvil-
cke wi aff din Kundhed skulle
ananne/ ved Jesum Christum
vor Herre/ Amen.

Gratias.

Lige saa effter Maaltid/ skulle de
oc saa tuctige oc met sammen lagde
Hender sige;   D v   Tas

Psalm 118. oc Psalm 147.

Tu Acker **HEXEN** for di
hand er god/oc hans mis-
kundhed varer euindelige.
Den som giffuer Spisning als
le Creature / Den som giffuer
Næg deris foer / oc besorger
Kaffne vnges se m raabe til hans
nem/ hand haffuer ick lyst til
Hestens styrcke/en heller Beha-
gelighed til nogen Mands Bes-
en / Men Herren behager dem
der hanem frycte/oc vente hans
Miskundhed/ære vere **GUD**
Fader/oc Gud Søn/etc.

Der effter Fader vor / oc denne
effter følgende Bøn.

HEXEN Gud Fader/vi
tacke

tacke dig / ved Jesum Christum
vor Herre / for alle dine Gaffs
uer oc Belgierninger / Du som
lessuer oc regnerer til euig tid /
Amen.

En Hustaff-

le / som indeholder nogle
Sprock / for alle hellige Orden
oc Stater / ved huilcke Sprock / de
kunde formane dennem selff til

deris Embede oc Ties
niste.

En Biscop / Sogne- prester oc Predikere.

En Biscop skal vere i straf-
felig En Quindis Mand /
vaagen / ædru / ærlig sindig /
Hand skal gierne laane Huf / Hand

D vj   skal

skal vere bequem til at lære andre/
Hand skal icke dricke sig drucken aff
Vin eller anden Driick/ Hand skal
icke sla eller trætte/ Hand skal icke
vere gerig til Baade eller vhorlig
Binding/ Men hand skal vere mild
oc retfærdig/ oc kunde vel faare staa
sit eget Hus/ oc haffue lydige Born
med all Arlighed/ Hand skal icke hels
ler vere den som haffuer nylige taget
ved Troen/ i. Timothy. iij.

Verdslig Offrighed.

Wert Menniske skal vere
Herredomme oc Macten vnderdan
nig / Thi der er ingen mact til vden
aff Gud/ All den Mact som til er/
hun er skicket aff Gud/ Huo som sta
ar imod Macten / hand staar imod
Guds sticelse: Oc de som staa der
imod/ de faa Dorn imod dem selfue/
Thi

Thi
uis/
Hess
ilde
Cap

lige
deric
ere o
uing
uer

Me
ren/
lydi
huc
vel
Pee

Thi hun bær icke Suerdet forgef-
uis/hun er Guds Tienerinde/oc en
Heffnerinde til at straffue dem som
ilde giøre. Til de Romere i det xiij.
Capittel.

Ecte Mend.

3 Mend skulle bo oc leffue vijsa-
lige met eders Hustruer oc giøre dem
deris ære / som de vanmectige/som
ere oc det naadelige Liffuis Metars-
uinge/ paa det eders Bøn icke bliff-
uer forhindert. j. Petri iij. Colos. iij.

Ecte Quinder.

Quinderne skulle vere deris
Mend vnderdannige lige som Hers-
ren/ lige som Sara naar Abraham
lydig/ oc kalde hannem sin Herre/
hues Døtter i ere blesfne/oc igiøre
vel oc icke fryete for nogen redsel. j.
Pet. iij. Cap. D vij For

Forælderne.

I Forældre skulle icke erre eders
Børn til vrede / paa det at de icke
bliffue mistrøstige / men opfoder dem
i tuct oc formaning i Herren. Til de
Epheser det vj. Cap.

Børn.

I Børn verer eders Forældre
lydige i Herren / thi det er retfærdigt
oc ærligt / ære din Fader oc din Mo-
der / det er det første Bud / som haff-
ter foriettelſe / at det maa gaa dig
vel / oc at du maatte lenge leffue paa
Jorden / Ephes. i det vj. Cap.

Tienere / Piger / Dag- lonere oc Arbeidere.

I Tienere verer eders timelige
Herrer lydige / med fryet oc redsel i
eders Hiertis entfoldinghed / lige
som Christo / De tiener dem icke
aleenſte

alen
Men
n:re
aff h
der e
icke
som
løn/
ler

giør
oc fe
eders
Gut

vnd

aleniste i deris Dyen / at i maa rectis
Mennisten / Men som Christi tie-
nere / De giorer saadan Guds vilie
aff hiertet met veluillighed / De las
der eder tycke at i tiene HErren / oc
icke Mennisten / De vide / at huer
som gior noget gaat / hand skal faa
lon / huad heller hand er Tienere cla-
ler Fri.

Husfader oc Hus- moder.

I Herrer (eller Husbonder)
giorer oc det samme mod Tienere /
oc forlader eders trusel / De vider at
eders HERR er i Himmelen / oc
Gud acter ingen Persone.

Ynge Folk.

I unge Folk lerer de Gamle
vnderdannige / oc beuifer der met
ede ro

eders Ydmighed / Thi Gud staar i
mod de Hoffærdige / oc giffuer de yd-
myge Naade / Saa ydminger eder vn-
der Guds veldige Haand / at hand
skal ophøffue eder i sin tid / j. Pet. v.

Encker.

Den som er en ret Encke / oc en
som hun sætte sin Naab til Gud / oc
bliffue i Bøner dag oc Nat / Men
huilcken som leffuer i vellyst / hun er
leffuendis Død. j. Tim. v.

Menigheden.

Elste din Næste som dig self / i
dette Ord ere alle Bud forfattede /
Rom. xiiij.

De beder inderlige for alle Mens-
niste j. Tim. ij. Cap.

Huer mercke sin Regel flitelig /
Saa gaar det i Huset stickelig.
En

En liden Bog/om Brud
nielse / for alle Sogs
neprester.

Martinus Luther.

Set er it almindeligt Sprock
Saa mange Land Saa mange
Seder. Efterdi at Brøllup
oc Ecteskaffs stat er en Verdslig
Handtering/da bør off Mandelige eller
Kircketienerere intet at ordinere eller reges
re der vdi/men lade huert Land oc Stad
her i nyde oc beholde sin Brug oc Sedvas
ne. Somme stele føre de Bruden tuende
gange til Kircken/ baade om Aftenen oc
om Morgenen/Somme steds icke vden en
gang. Somme forkynde oc oplinse des
ris Ecteskaff paa Predichestolen/ tho eller
tre Vger tilforn / Dette oc alt andet skaas
dant / Lader ieg Herrer oc Sørster/Vors
gemestere oc Raad/ skaffe oc giøre som de
ville / Det kommer mig intet ved.

Men naar mand begerer aff off/at
vi skulle skaar Kirckedørrer eller i Kirs
cken læse Guds velsignelse/ oc bede Vore
Bøn

Ben offuer Brud oc Brudgomme/ el'et
vie dennem tilsammen / da ere wi sty dis
ge det at gisre Der faare vilde ieg laas
de voga den lille Bog om Bru uiele
se / faar de unge Sogneprester som icke
bedre kunde/ at de maatte bruge endre
telige met off denne form oc maade. De
andre/ som det bedre kunde (det er/ de som
icke kunde alting / Men de laade dennem
tycke at de kunde alting) de hassue denne
min Tiemste intet behoff/ Vden saa meget
at de kunde konstelige oc mesterlige straffe
oc sette til rette det vi gisre/ oc tage den
nem vel vare/ at de icke skulde holde noget
lige iet andre/ oc gisre alting effter deris
 eget Hoffuet/ Thi mand maate ellers ten
cke / at de skulle lare noget aff andre: Det
vaare en stor skam.

Effterdi at mand hassuer her til brus
get saa drabelig stor prang met Munde
oc Munder i deris Induielse / Endog at
deris Stat oc Væsen er en Vgudelig oc
klar Mennekelig tant oc dict/ som ingen
Grundnaal hassuer i Scriften/ Huor mes
get iære skulde wi ære denne Gudelige
Stat / oc met mange herlige Stycker vie
Brud oc Brudgomme tilsammen/ oc beda
for dem/ oc ære dem: thi endog det er
en Verdslig Stat / saa hassuer hand dog
Guds Ord saar sig/ oc er icke dictet el'et
suffes

suffes
Mund
de ma
nets st
den all
effterd
oc suff

re / at
stat/ oc
Gjern
driffu
ter/ m
Losaci
gisre
eller B
eller g

mand
Kirke
saar el
de de
minde
deri e

Gjern
gerer
in al

ne/ el' at
i sty dis
neg laas
u' uiele
som icke
endrec
de. De
/ de som
dennem
ie denne
ia meget
je straffe
ige den
de noget
er deris
ers ten
re; Det
til brus
Munde
indog at
delig oc
m ingen
uor me
indelige
cker vie
oc beda
og det er
and dog
tet el' er
stiffes

stiffet aff Mennicken / som Munde de
Munde Stat. Derfaare skulde det hundred
de maal yppermere actis end Klosterleffe
nets stat/ Hvilcken som skal actis/ at vere
den aller verdsligeste oc Rødeligste stat/
effterdi den er funden aff Røg oc Blod/
oc stiffet aff verdslig vjdsom oc fornufft.

De paa det at vnge Guld maatte læ
re/ at ansee aluerlige denne Ecteskaffa
stat/oc denn i ære at holde / som Guds
Gierning oc Bud/oc icke saa spattelige
driffue deris Daatlighed der om/met lats
ter/met bespaattelse/ oc met anden saadan
Losactighed/som mand pleyede her til at
gøre / lige som det skulde vere en skemt
eller Børnele: g at giffue sig vdi Ecteskaff/
eller gøre Brøllup.

De som haffne først stiffet/at
mand skal føre Brud oc Brudgomme til
Kircken/ansaae det for ingen skemt/ menn
saar en ret aluerlighed/Thi vden tui/vil
de de der hente Guds velsignelse/oc en al
mindelig Bøn / oc icke driffue nogen Ge
derti eller Hedneffe Abespil.

Saa beniser oc det samme den
Gierning i sig self vel/ Thi huo som bes
gerer aff Sognepresten eller Biscopen
en almindelig Bøn oc Guds velsignelse/
Hand

Hand giffuer vel der met tilkiende (endog
 hand taler det icke vð met Munden) hvad
 fare oc nød hand giffuer sig i/ oc hvor stor
 lige hand haffuer samme Guds Velsignels
 se oc en almindelig Bøn beboff til Etes
 Kaffs stat/ Thi hand fornemmer vel som
 mand oc daglige befinder/ huilken vlycke
 Dieffuelen kommer aff sted i Eteskaffs
 stat/ met Hoer/ Wroffkaff/ Wenighed/ oc
 allehaande Jammer. Saa ville vi nu paa
 denne maade/ handle met Brud oc
 Brudgomme/ der som dedet aff
 off bede oc begere.

For

Fo
 Vile
 ue si
 stat
 almi
 sig
 G
 afis
 at si
 eller
 dem
 Am

es endog
en) huad
uor stors
elsignels
til Ectes
vet som
en wlycke
ctestaffs
ighed/oc
nu paa
ud oc
aff

For det Forste skal der
liussis faar dennem paa
Predicestolen/ met saas
danne Ord.

Hans N. oc Margarete N.
ville effter Guds befalning giff
ue sig i den Hellige Ectestaffs
stat/ Oc derfaare begere de en
almindelig Christelig Bøn for
sig / at de kunde det begynde i
Guds naaffn/ oc det maatte lys
ckis faar dennem.

Oc om nogen haffuer der i
at sige / giøre sig det betyden/
eller tie sig stille. GUD giffue
dem sin Naade oc Belsignelse/
Amen.

For

Brud

Bruduielse skal see i Kircken
met disse ord.

Hans wilt du haffue Mar-
grete til die Ecte Hustru?

Dicat/

Ja.

Margrete wilt du haffue
Hans til Ecte Husbonde

Dicat/

Ja.

Her lader Prester dennem giff-
te huer andre treloffuellsens Ring/
De legger baade deris høyre Hender
tillsammen/ oc siger:

Swad Gud haffuer tillsam-
men sonet/ skal intet Menniske
atskillie.

Der effter siger Presten almin-
delige faar alle.

Effterdi at hans N. oc Mar-
grete en begere huer andre til Ec-
teskaff/ oc det obenbarlige bekiend
faar

faar
paa
de tr
ieg d
Fad
Ame

sagd
Me
re h
kam
lod
Su
nist
tog

cken

Mar

haffue

em giff
King/
Hender

tilsant
enniste

mins

c Mar
til Ec
efiend
faat

faat Gud oc Verden/oc haffue der
paa giffuet huer andre deris Hender
oc troloffuellsens King/ Saa siger
ieg dennem Ectesolck at vere i Naftn
Faders/oc Sons/oc hellig Aands/
Amen.

Fremdelis siger hand:

Hører nu Guds Ord om
denne Stat.

De GBD vor HEKKE
sagde: Det er ick gaar/At
Mennisten er ene / Jeg vil giø
re hannem en Methielp / Som
kand vere hos hannem. Da
lod GBD vor HEKKE en
Suar Søffn falde paa Menn
nisten/De hand soff. Da
tog Hand it aff hans. Keffa
been/

been / oc lucte steden igien met
Kied. Oc GVD vor HErre
bygde en Quinde aff Riffbees
net / som hand tog aff Mennis-
sten oc ledde hende til hammen.
Da sagde Mennisten: Det er
Been aff min Been / oc Kied
aff mit Kied / Der faare skal
mand kalde hende Mandinne /
Thi hun er tagen aff Manden.
Der faare skal Manden forla-
de sin Fader oc sin Moder / oc
bliffue hoss sin Hustru / oc de
skulle vere it Kied.

Der effter taler hand saa til
dennem.

Effterdi at i haffue nu giffuet
eder i Ecteskaff tilsammen i GVs
wassn. Saa horer nu GVs Bud
om

om denne Stat. Saa siget Sanct
Pouel.

3 Mend/ elsker eders Hø-
struer / lige som Christus elste
Menigheden / oc gaff sig selff
for hende/ paa det Hand skulde
Hellige hende / Oc hand renses
de hende sømedelst Vnbas
det i Ordet/ paa det hand skulde
de besticke sig selff hende en Men-
nighed som er Herlig / som icke
haffuer nogen Besmittelse eller
Kyncke / eller noget saadant /
Men at hun skulde være hellig
oc rostraffelig. Saa skulle oc
Mendene elste deris Høstruer/
som deris eget Legeme. Huo
som elsker sin Høstru/ Hand el-
E ster

ster sig selff. Thi aldrig hades
de nogen sit eget fiød / men hand
føder det / oc Vederqueger det /
lige som HERRen oesaa Menig-
heden.

Quinderne skulle være des-
ris Mænd Underdannede / som
HERRen / Thi Mænden er
Quindens Hoffuēt / lige som
Ghristus er oc Menighedens
Hoffuēt / oc hand er sit Legemis
Saliggjørerere. Men lige som
Menigheden nu er Ghristo un-
derdannede / Saa skulle oesaa
Quinderne være deris Mænd i
alle ting.

For det Andet / Hører oesaa Ka-
arset / som GUD haaffuer lagt paa
denne Stat.

Saa

kun-
sel /
met
være
oc h

stru-
om
de:
Da
det f

**Saa sagde Gud til
Quinden.**

Jeg vil sticke dig meget
Kummer/naar du reder til Bar-
sel/ Oc du skalt fode ditt Barn
met Kummer/ oc din villie skal
være din Mand vndergissuen/
oc hand skal være din Herre.

**Oc Gud sagde til
Manden.**

Effterdi du lydde din Hø-
struis rost/ oc oedst aff det Træ
om huilket ieg bød dig oc saga-
de: Du skalt icke ade der aff/
Da skal Jorden være forban-
det for din skyld / met Kummer
E ij skalt

skalt du dig der aff nære alle dine
liffs dage / Torn oc Tidzel skal
hun bære dig / oc du skalt æde
Bræder paa Marken. I dilt
Ansietis sued skalt du æde dit
brød / til du bliffuer til Jord igen
en / som du est tagen aff / Thi du
est Jord / oc du skalt bliffue til
Jord igen.

For det Tredie / Er det eders
Trøst / at i vide oc tro / at eders stat
er Gud tacknemmelig / oc aff han
nem velsignet. Thi saa staar det
screffuet.

De Gud skaffte Menniskene
sig til Billede / hand skaffte han
nem til Guds billede / De hand
skaffte dem en Mand oc Quin
de. De Gud velsignede dem / oc
sagde

sagde
melig
fyldt
eder
offue
tier
offue
Jor

hand
vga
Der
Huo
faar
aff
hed.

deris

alle dine
dzal skal
falt ade
I dit
ade dit
jord igi
Thi du
bliffue til

det eders
eders stat
c aff han
staar det
ennistett
ffte han
De hand
de Quin
e dem/ot
sagde

sagde til dem: Værer fructsom
melige / oc formerer eder oc op
fylder Jorden/ oc giører hende
eder vnderdanning. Oc regerer
offuer Fiskene i Haffuet/ oc off
uer Fuglene vnder Himmelen/ oc
offuer alle Diur som krybe paa
Jorden.

Oc Gud saa alt det som
hand haaffde skafft / Oc see/ det
baar altsammen saare gaar.

Derfaare siger oc Salomon:
Huo som faar en Hustru/ hand
faar en god ting / oc aannimer
aff HERN en Velbehageligh
hed.

Her legger hand sin Haand paa
deris Hoffuet/ oc beder saa:

E iij

Her

HE **K**re **G**ud **H**immelste
Fader / **D**u som **h**affuer **s**kabt
Mand oc **Q**uinde / oc **f**ör **s**ticket
dennem til **E**cteskabs **s**tat / **O**c
haffuer **B**elsignet **d**ennem **m**et
Liffsens **F**rukt / oc **d**er i **b**etegnet
din **k**iere **S**ons **J**esu **C**hristi / oc
den **h**ellige **K**irckis **h**ans **B**rudis
Sacramente. **W**i **b**ede **d**ine
grundløse **B**armhiertighed / at
du **v**ilt **s**agdan **d**in **S**kabning /
Ordning oc **B**elsignelse **i**cke **l**ad
de **f**örnyckis eller **f**orderffnis /
Men **n**aadelige **b**euare / ved
Jesum **C**hristum **v**or
Herre /
A **M** **E** **N**.

En

En Liden
Vog om Døbelse / faar
alle Sogneprester.

En

E iij

Mar

Martinus Luther vnser
alle Christne Læsere Naar
de oc Fred i Jesu Christo
vor Herre.

L Sterdi ieg daglige seer oc hører/
at mand met stor Vslittighed oc
Waluerlighed (ieg vil icke sige met
Løsfactighed) handler offuer Bør-
nene det høyuærdige hellige oc trøstelige
Daabans Sacramente/ Huilet ieg troer
oc saa at være en Aarsage til/at de som der
hoff staa/ intet der aff kunde forstaa/huad
der bliffuer talet eller handlet/Tyckis mig
icke alene nytteligt/ men oc saa nødtørfftes-
ligt at være/at mand det paa huert Lands
Tungemaal / oc icke lenger paa Latine
handler. Och affuer ieg derfaare begynt
at vdsætte paa Tydske de ord som høre til
Daaben/ paa det de som ere Saddere eller
der hoff staa/maatte opnecks til Troen/
oc til en aluerlig paa actelse/oc de Prestes
som døbe/maatte haffue diff ydermere flys-
tighed for deris skyld som høre der paa.

Men ieg aff en Christelig Tro/bes-
der alle dennem som døbe / som holde
Børn til Daab / oc der som hoff staa / at

de

de v
herlig
Alue
Thi
denn
Chris
Daab
ord f
Dieff
Børn
Naar
Gude

er pla
fuelet
Børn
sine d
paa si
gant
oc me
begie
Børn
fra D
cke/a
besta
lige a
derfa
delig
vden
Daab

nifer

aa

io

hører/
ghed oc
sige met
er Børn
røstelige
ieg troer
som der
aa/huad
et is mig
dørffte
et Lands
a Latine
te begynt
høre til
dere eller
Troen/
e Prester
mere flye
er paa.

Tro/be
om holde
Tilaa / at
de

de ville lade dennem gaa til Hiertet/den
herlige oc kaaftelige Gierning oc den store
Aluerlighed som er i samme Gierning.
Thi du kand høre her i Ordene/som staa i
denne Bøn/huor klarlige oc aluerlige den
Christne Kircke freindrager Børner til
Daaben/oc met bestandige oc wtulactige
ord saar Gud bekiender/at Børnet er met
Dieffuelen besæt/oc Syndsens oc Vrenens
Børn / oc beder saa sitelige om Hielp oc
Naade/ved Daaben/at det maatte bliffue
Guds Børn.

Derfaare vilde du betænke/at der
er plat ingen skemt/at handle imod Dieff
fuelem/ oc icke alene vddrissue hannem aff
Børnet. Men ocsaa (effterdi det skal alle
sine dage haaffue saadan en mechtig Siende
paa sin hals) at være den arme Børn aff
gantcke herte oc en sterck Tro bestandig/
oc met aller størst paa actelse oc inderlige
begiering bede/at GUD effter som denne
Bøn linder/vilde icke alene hielpe Børnet
fra Dieffuelens vaald/ Men ocsaa beslyse
cke/at der matte ridderlige i Liff oc Død
bestaa imod hannem. Oc frycter ieg vissel
lige at det gaar mange ilde effter Daaben/
derfaare/at mand saa kaaldelige oc saa la
delige met dennem omgaar/ ocsaa aldelig
uden Aluerlighed saar dennem beder i
Daaben.

¶

Saa

Gaa tend nu/at disse vdenaartis
Stycke /er de aller ringeste i Daaben/ som
er/at blæse Børnet i øyenen/at signe det
met Baarffis tegn/ at legge Salt i Muns
den/komme Spyt oc Skarn i ørnene oc
Næsen / at singe Brystet oc Skuldrene
met V. ie/ oc Hoffuet panden met Christo
men / Idrage det sin Døbe Skjorte/ oc
giffue det it rend Lins i Haanden/oc and
det saadant mere / som aff Mennissen er
tillagt at pryde Daaben met/ Thi Daaben
kand vel ffee foruden saadanne ting/oc de
ere icke de rette Stycke / som Dieffuelen
flyer oc flyer faare/hand foracter vel mees
tigere ting/det maa gaa her aluarlige til.

Men see der paa / at du staar der i
en ret Tro/oc hører Guds ord/ oc aluara
lige beder. Thi naar Presten siger: Later
off bede/ da formaner hand io dig/ at du
skal met hannem bede/ Oc alle Sadder oc
de som staa omkring Daaben/ skulle i deris
Hierter bede alle de Ord som Presten i sin
Bøn opregner. Derfaare skal oc Presten
sige samme Ord frem vdydelige oc lang
somt/at Sadderne kunde dennem vel høre
oc fornemme/ oc ved dennem selff i Hiera
tet i met Presten bede oc fremsætte faar
GUD/ Barnens nød met Aluarelighed /
oc aff deris ganste forme faar Børnet
sætte

Rette
dem/a
for der
len ing

at ma
vilop
Sold
arlige
hulck
samme
et Te
høyna
oc van
Daab
Naad
en ny
dige f
Synd
Børn
haffue
Brød

off icke
dan w
eniste
Gul

Dette den nem i mod Dieffuelen / oc saa stille
 dem / at de lade der være en aluuarlig ting
 for den nem / effterdi at det er for Dieffue-
 len ingen skempe.

Der saate er det vel redeligt oc ret /
 at mand icke tilstedet nogen druckten eller
 vilopræst at døbe / ey heller bede løsfættige
 Soldt til Saddere / men sine / tuctige / aluua-
 arlige fromme Prestes oc Saddere / til
 huldte mand kand sig forsee / at de handle
 samme Sag med Aluuarlighed oc med en
 ret Tro / at mand icke sætter Dieffuelen det
 høyuærdige Sacramente saar til en spaat
 oc vanære GvD / som vdgider offuer offte
 Daaben / sin offuerfløddige oc grundløse
 Naadis Rigdom / saa at hand kaldet det
 en ny Sødse / Met huldte wi vorde leds-
 dige fra Dieffuelens Tiranni / løs fra
 Synden / Døden oc Hellsfuede / Lissens
 Børn oc Arffuinge til alt det gode Gud
 hassuer / oc Guds egne Børn oc Christ
 Brødre.

O Kiere Christne Menniske / lader
 offte saa wstetelige acte eller handle saas-
 dan wstetelig Gassue / Er dog Daaben vor
 eneste Trost oc Indgang til alt det gode
 Gud hassuer / Oc alle Helligens Me-
 nighed / der til hielp oss Gud /

Amen.

E vi

Døbe

Døbefaderen skal at
spørge om Børnet er
hiemme døbt.

HER UD du svarene A
land/ Oc giff den hellig A
and rom.

Der næst skal hand giøre Kaarss
paa Børnens Ansiet oc Bryst.

Sigendis:

Anam det hellige Kaarssis
betegnelse/ baade paa dit Ansiet
oc Bryst.

Lader oss Bede.

O Allmectige euige GUD/
vor HERREs Jesu Christi
Fader / Jeg raaber til dig off
uer

uer d
B
D
delig
nige
nem
sagt
der s
saa
nu d
uer/
nem
saa
Him
som
loffu
H
Am

uer denne din Tienere / (Neffner
B Ornet) Som beder om din
Daabis gaffue / oc ved den Alan
delige igiensfødsel begerer din es
nige Naade. HERR tag han
nem til dig. Oc som du haffuer
sagt: Beder saa skulle i saa: Les
der saa skulle i finde: Bancker /
saa skal eder opladis: Saa giff
nu denne som beder dine Gaff
uer / oc oplad Dørren faar han
nem som bancker / at hand kand
saa den euige Velsignelse i dette
Himmilste Bad / oc det Rige
som du haffuer off allesammen
loffuet oc tilfagd / formedelt vor
HERR Iesum G Hristum /
Amen.

E vij

Lader

Lader off bede.

O Allmectige eulge **G**ud/
den der ved Syndfloden effter
din strenge Ketsfardighed/ haff-
uer fordømt den vantro Bero-
den/ oc effter din store Barmhjer-
ertighed/ reddede din tro tiener
Noe selff otende. Oc lodst druck-
ne den forhærdede Pharaon met
alle sine i det røde Haff/ oc før-
de dit Folck Israhel igiennem met
tørre Foder/ Met huilcke du bes-
tegnede den hellige tilkomme-
dis Daab / oc ved din kiere
Søn vor Herre Jesu Chris-
ti Daab/ haffuer Hellig gjort
oc insad Jordans Flod/ oc alle
le and

le and
sens
aff
den sa
hierti
see til
Barm
den
dette
te dru
som h
født/
giord
fra de
bliffu
Chri
dend

33d/
effter
haff
Bero
armhis
ienere
druck
ao met
oc for
ni met
du bes
nmen
n kiere
Chri
giort
oc als
le ans

le andre Band til Saligheds
sens Bad oc en riglig afftoelse
aff Synden. Wi bede dig ved
den samme din grundløse barm-
hiertighed/ at du wilt naadelige
see til denne din Tienere (Neffner
Barnet) met en ret Tro i Aans-
den hannem begaffue / at ved
dette Salighedsens Bad maats-
te druckne oc vndergaa / alt det
som hannem aff Adam er mets-
født/det er den synd som Adam
glorde/oc at hand maatte stillis
fra de vantro Menniskis tal/ oc
blissue beuaret i den Hellige
Christenheds Arck/ altid bren-
dende i Aandē/ glad i habet/tiene
dit

dit Naffu/ at hand maa faa met
alle tro Menniske det euige Lyff
oc Salighed/ Som du haaffuer
loffuet hannem / ved JESum
Christum vor HErre/ Amen.

Zeg besuer dig du svrene
Vande / i Naffu Faders/ Oc
Sons/ Oc hellig Vands/ at du
vdfar/ oc viger fra denne JESu
Christi Tienere/ N. Amen.

Fader oss høre det Hellige
Euangelium som Sanct
Marcus scriffuer.

De første smaa Børn/
til Jesum/ at hand skulde
røre ved dem / Oc Dis-
ciplene lode ilde paa dem / som
baare

baare
bleff
dem:
me til
icke/
dann
eder:
Gud
hand
Oc h
de h
nede

Naar
met
bede.

Him

saag met
ge Lyff
haffuer
Sum
Amen.
voren
s/ De
s/ at du
Jesu
n.

hellige
anct

Børn/
d skulde
de Dis
/ som
baare

baare dem. Der Jesus det saa
bleff hand fortørnet/ oc sagde til
dem: Lader smaa Børn kom
me til mig / Oc forhindrer dem
icke/ Thi Guds Rige hører saas
danne til Sandelige/ Jeg siger
eder: Huo som icke anammer
Guds Rige/ som it lidet Børn/
hand skal icke komme der ind.
Oc hand tog dem i saffn/ oc laga
de Henderne paa dem/ oc velsige
nede dem.

Siden skal Presten legge sin
Haand paa Børnens Hæft/ oc
met Fadderne falde paa Knæ / Oc
bede.

Fader Vor/ du som est i
Himmelen. Helligt worde dit
Raffn

Naffin. Tilkomme dit Rige.
Skee din vilie saa paa Jorden/
som hand er i Himmelen. Giff
offi Dag vort Daglige Bred.
Oc forlad oss vor skyld / som vi
forlade vore Skyldener. Oc
leed oss icke i Fristelse. Men frels
oss fra Dnt / Thi Riget er dit/
oc Krafft/oc Herlighed/i Euing
hed/ Amen.

Der næst bærer Barnet til Daab
ben/ oc Presten siger:

Gud beuare din Indgang
oc Udgang / fra nu oc til Euing
tid/ Amen.

Der næst lader Presten Barnet
ved sin Faddere affsige Dieffuelen/
oc siger:

N. Forsager du Dieffuelen?

Svar.

Ja.

Oc

et Rige.
orden/
1. Giff
Bred.
som vi
De
n frels
er dit/
i Euige
il Daas
idgang
il Euig
Barnet
ffuelens/
len?

De alle hans Giertninger?

Suar.

Ja.

De alt hans Varsent?

Suar.

Ja.

Troer du paa Gud Fader
Almechtige Himmels oc Jor-
dens Skabere?

Suar.

Ja.

Troer du paa Jesum Chri-
stum hans eneste Søn vor Her-
re. Som er vndfangen aff den
hellig Aand/ født aff Jomfru
Maria. Pint vnder Pontio
Pilato/ Kaarsfest/ Død oc be-
graffuet/ Nederfoer til Helffues-
de/ Opstod tredie dag fra de
Døde/ Opfoer til Himmels/ su-
der hess Guds Faders Almechtig-
is høyre Haand. Deden hand
skal

ee

skal komme at dømme Leffuens
dis oc Døde.

Suar.

Ja.

Troer du paa den Hellig
Aand. En hellig Christelig
Kircke / som er hellige Menne-
sters samfund. Syndernis
forladelse. Legemens opstande-
lse. Oc det evige Lyff.

Suar.

Ja.

Der effter spør hand.
N. Vilt du være døbt.

Suar.

Ja.

Oc ieg Døber dig i Naffn
Faders / Oc Söns / Oc Hellig
Aands / Amen.

Saa skulle Fadderne holde Bør-
net offuer Daaben / oc Presten si-
ger /

ger /
Dob

D
ver.
der /
gang
oc de
forle
hand
til de

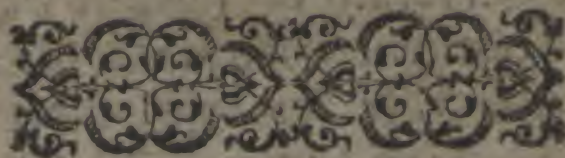
ger / men hand legger Børnet i.
Døbe Skjorte paa.

Den Allmægtigste euige Gud /
vor Herre Jesu Christi Fæ-
der / som dig nu hæfter anden
gang igienføð / for medelse Vand
oc den hellig Aand / oc hæfter
forlat dig alle dine Synder /
hand styrcke dig med sin Naade
til det euige Liff / Amen.

Fred være med dig.

Gaar.

Amen.

Petrus

Petrus Palladius ønsker
alle Sogneprester Guds
Naade oc Fred / ved Jesum
Christum Vor
HERRE.

Alddis ieg til kiere Brødre i
Christo / vdi mit suare Em-
bede oc store Arbeyde / oc stør-
ste Wledighed / at vdsætte aff Tydske
paa Danske / den lille Manual eller
Haandbog / saa som ieg kunde icke
som ieg skulde / Versaare beder ieg
eder kjerlige oc gierne / at i tage dette
mit foye / arbeyde til tacke / indtil saa
leng / nogen fand oc vil det effter
Tydsken forbedre / huilket ieg seer
gantste gierne / Dog saa / at der intet
tilleggis eller fortagis andet end
Enchiridion Lutheri indeholder /
ellers er min ydmyge Bøn oc begere
til eder alle oc huer secdels / Forst
for

for G
lige R
ville a
Ceren
paa ei
god E
Wenn
icke an
eller tr
lus sag
predic
eder al

P

nsker
uds
um

Brødre i
re Em
/ oc stors
frydste
ual eller
unde icke
beder ieg
age dette
ndtil saa
det effter
ieg seer
der intet
idet end
eholder/
oc begere
Forst
for

for Guds æris / oc siden for den hel-
lige Kirckis opbyggelsis skyld / at i
ville alle samdr. etelige holde disse
Ceremonias ved mact / oc saa vare
paa eders Embede / at i det met en
god Samuittighed for GUD oc
Mennisten forsuare kunde / oc vilde
icke ansee nogen Mennistis smiger
eller trusel / Men mere det som Pau-
lus sagde / Vee mig / der som ieg icke
predicker Euangelium. Gud styrcke
eder alle / mit sin fiere Søn Jesum
Christum vor H Erre/
AMEN.

Prentet i Lynbeck / hos
Laurentz Albrecht
Bogfører.

Nar effter Guds
Byrd.

3 6 0 0

